

Norsk tolkeforenings innspill til Salærutvalgets arbeid

Om Norsk tolkeforening (NTF)

Norsk tolkeforening er en interesseorganisasjon for kvalifiserte tolker. Den ble stiftet i 2004 og har i dag over 410 medlemmer. Vårt mål er å forbedre tolkers arbeidsvilkår og sikre en uavhengig tolkeprofesjon med høy kvalitet i yrkesutøvelsen. De aller fleste av våre medlemmer har tolkeutdanning og/eller statsautorisasjon i tolking. Mange har annen høyere utdanning i tillegg.

Forbehold om kunnskapsgrunnlaget

Justis- og beredskapsdepartementet vedtok i fjor en reduksjon i salærsats fra 4/5 til 2/3 av den offentlige salærsatsen. Dette i tillegg til at departementet allerede hadde vedtatt å senke reise- og avlysningssatser for tolker¹, også med virkning fra nyttår, som da blir bundet til timesatsen. Reduksjonen innebar dermed nesten 17% nedgang i timesatsen, og over en tredjedels nedgang i reise- og avlysningssats.

Ettersom endringen trådte i kraft for bare noen måneder siden, har det ikke blitt utgitt noen rapporter som har undersøkt salærordningen etter disse endringene. All tilgjengelig statistikk om hvordan salærordningen har fungert for tolker hittil er derfor basert på den gamle ordningen.

Norsk tolkeforening vil likevel påpeke at endringen fra nyttår innebar en betydelig forverring av vilkår for tolker, som allerede har hatt konsekvenser for tolkedekning, gjennomføring av møter, tolkekvaliteten mv. i enkeltsaker som foreningen har kunnskap om.

Generelt om tolker

De aller fleste tolker arbeider som frilansere og selvstendig næringsdrivende. Honorar for oppdraget skal derfor dekke blant annet pensjonssparing, feriepenger, sykepenger, påkrevd etter- og videreutdanning, administrativt arbeid og forberedelser til oppdrag.

Oppdragsmengden for tolker er svært varierende og avhenger av språket, kvalifikasjonsnivå og landsdel. Det hører til sjeldenhetene at en tolk har en arbeidsuke på 37,5 timer over flere uker. Honorarsatsen må derfor gjøre tolker i stand til å være tilgjengelige for oppdrag selv dersom inntektsgivende timer til slutt blir få.

Tolkekapasitetsundersøkelsen fra 2024² viser at kun 45% av tolker har tolking som hovedjobb, mens 48% kombinerer tolking med annet arbeid i større eller mindre grad. Av de sistnevnte svarte 58% at

¹ <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2025-08-22-1695>

² <https://www.imdi.no/contentassets/4bc4791c5c094a90ada45884b8650e92/tolkekap-rapport-2024.pdf>

grunnen til det er behovet for mer stabil eller forutsigbar inntekt, mens 42% har en annen jobb med bedre lønns- og arbeidsbetingelser enn tolking gir (se s. 32).

Det betyr at justissektoren ikke bare konkurrerer om tolker med de andre sektorene i det offentlige, men også i stor grad med arbeids- og oppdragsgivere i ulike andre felt. Spesielt i de språkene der oppdrag er få, er det viktig at insentivene er sterke nok til at man kan dekke behovet for tolk.

Generelt om oppdrag i justissektoren

Å ta oppdrag i justissektor fordrer at tolken mestrer et bredt spekter av metoder og strategier innenfor alle livets domener - dette i stadig mer komplekse settinger med blanding av fremmøte- og fjerntolking, tolking av lyd og/eller videoopptak, simultantolking, ulikt lydutstyr, skrift til tale-tolking, dialoger og monologer.

Oppdrag i domstoler og nemnder karakteriseres av høyt tempo, mange deltakere og store krav til tolkens prestasjon og etisk integritet. Oppdragene kan være svært energikrevende, og tematikken utgjør ofte en stor emosjonell belastning.

Saker i justissektoren har stor betydning for innbyggers liv, og alle feil og misforståelser kan volde stor skade og skape mistillit til staten. Derfor er tolke kvaliteten vesentlig for rettssikkerheten.³

Ikke minst påvirker kvaliteten på tolkingen arbeidet til de ulike aktørene i justissektoren. Bruk av inkompetente og uerfarne tolker fører gjerne til økt tidsbruk i møte, noe som innebærer høyere godtgjørelser for alle involverte aktører. Dårlig tolke kvaliteten fører også gjerne til misforståelser og merarbeid utenom møter.

Tolker som tar oppdrag i justissektoren, er ofte tilgjengelige for oppdrag på svært kort varsel (f.eks. fengselsbesøk) og utenom vanlig arbeidstid. Tolker må utvise en stor grad av fleksibilitet dersom de har tolking som hovedinntektskilde.

Det er for øvrig viktig å nevne at justissektoren representerer en viktig inntektskilde for mange tolker, noe som i mange år hadde til stabil rekruttering til yrket og at tolker fortsetter i yrket, og ikke minst en praksisarena for tolker som gjør dem bedre kvalifisert på andre områder der tolker trengs i det offentlige, som ved delegasjonsbesøk, konferanser, samarbeid med andre stater og internasjonale organer.

Reisevirksomhet og tolkedekning

Tolkedekningen i Norge er ujevn og svært varierende i de ulike språkene. Det finnes kvalifiserte tolker på totalt 76 språk i hele landet⁴. Det er likevel store forskjeller på hvor mange ulike språk det er dekning på i hvert enkelt fylke. Flest tolker er bosatt i Oslo, der det bare er 13 språk uten tolkedekning

³ Se videre NOU 2014:18 Tolking i offentlig sektor - et spørsmål om rettssikkerhet og likeverd, s.20: «Kvaliteten på tjenestetilbudet er avhengig av god kommunikasjon mellom bruker og tjenesteyter. Dårlig, eller manglende, kommunikasjon kan svekke rettssikkerheten, føre til lang saksbehandlingstid, økte kostnader og – i verste fall – fare for liv og helse.»

Se også Organisasjonen mot offentlig diskriminering sin rapport «En rettsstat for alle», der de dokumenterer at lav tolke kvalitete og underforbruk av tolk er en rettssikkerhetsutfordring. Ifølge rapporten har 6 av 10 advokater som hatt saker med tolking, opplevd at tolke kvalitete har truet rettssikkerheten.

⁴ Tall fra Nasjonalt tolkeregister.

av kvalifiserte tolker, mens det er 71 slike språk i Finnmark. I de fleste andre fylker er det mellom 30 og 60 språk som det mangler kvalifiserte tolker på⁵. For eksempel er det i Rogaland ingen tolker på persisk eller sorani, ingen tolker på pashto i Trøndelag, og ingen tolker på dari, urdu eller rumensk i Telemark.

Dette viser at det alltid vil være behov for reisevirksomhet dersom man skal dekke tolkebehovet i Norge, ettersom mange typer oppdrag ikke egner seg for fjerntolking.

Rekrutteringsutfordringer

Gjennomsnittsalder blant kvalifiserte tolker er høyere enn 50 år på 34 språk (nesten 45% av alle språk i Nasjonalt tolkeregister), mens 23 språk har gjennomsnittsalder på 37-49 år⁶. Til sammenlikning er gjennomsnittsalder blant sysselsatte i alle sektorer i hele landet 42 år⁷.

Mange tolker opplever yrket som usikkert og uforutsigbart. Etter endringen i salærregelverket fra nyttår har foreningen opplevd at flere medlemmer har sluttet å ta oppdrag i justissektoren eller begynt å undersøke muligheter for annet arbeid.

Også teknologiske framskritt (utvikling av kunstig intelligens) påvirker rekrutteringen og tolkers vilje til å forbli i yrket.

Salærforskriftens regler for godtgjørelse

Oppdrag etter salærforskriften blir for tolker honorert etter medgått tid så lenge de ikke blir avlyst.

For advokater som i utgangpunktet blir honorert etter bestemmelser om stykkpris, innebærer honorering etter medgått tid ofte en mye gunstigere ordning som tilkjennes når deres tidsbruk overskrider stykkprisens omfang. For tolker er situasjonen omvendt: Tolker blir i alle andre sektorer honorert etter bestilt tid (altså tid som har blitt satt av til gjennomføring av oppdraget) uavhengig av oppdragets faktiske varighet, og dermed blir honorering etter medgått tid en betydelig mindre gunstig ordning som ikke gir uttelling for all den tiden som tolken har måttet sette av til oppdraget. Det er kilde til uforutsigbarhet.

Ved bortfall av oppdrag og vesentlig kortere oppdrag er tolker i en særstilling blant alle grupper som blir honorert etter salærforskriften. De andre aktørene vil som regel kunne erstatte de lediggjorte timene med annet inntektsbringende arbeid, for eksempel vil en advokat kunne innkalle andre klienter til konsultasjoner eller utføre arbeid på andre saker, mens en sakkyndig vil kunne bruke tiden på å arbeide med en rapport.

Tolker er prisgitt sine oppdragsgivere i en helt annen grad, ettersom vi selv ikke råder over tidsbruken i saker, tolkebehovet eller omfanget av saken. En tolk vil aldri kunne effektivisere tolkingen, utelate deler av informasjonen som etter hens mening ikke er relevante, tolke innimellom andre oppgaver eller selv bestemme når parter har behov for tolking og ikke. Tolking styres av eksterne behov og aktiviteten til de andre aktørene i oppdraget.

⁵ Statistikk innhentet fra IMDi.

⁶ Statistikk innhentet fra IMDi.

⁷ <https://data.ssb.no/api/v0/no/table/09106/>

Av den grunn må tolken forholde seg til bestilt tid, som er oppdragsgivers estimat av tidsbruken i oppdraget, og kan ikke ta på seg andre oppdrag i det tidsrommet. Tid som blir lediggjort på kort varsel (f.eks. ved at et oppdrag avvikles på mye kortere tid enn det som er bestilt) innebærer tapt inntekt for tolken. En tolk kan ikke påvirke når hen mottar forespørsler om flere oppdrag, og det er derfor kun unntaksvis at den lediggjorte tiden vil la seg erstatte, i alle fall fullt ut.

Det må også påpekes at bestilling av tolk blir tidvis gjort uten at man har forsikret seg om når tolken trengs. For eksempel kan tolken bestilles for en hel dag, mens det på selve dagen viser seg at saken allerede før var kjent til å kun vare i noen timer. Ettersom tolken i utgangspunktet honoreres for medgått tid, innebærer det ingen tap for domstolen å bestille tolk til et mye lengre tidsrom enn det faktiske, uten å informere tolken om dette, mens det for tolken fører til et stort økonomisk tap som vanskelig lar seg erstatte med andre oppdrag. Tolk deltaker ikke på formøter på lik linje som de andre aktørene, og har dermed ingen forutsetning for å vite hva man har planlagt for. Det kan dermed innebære en stor risiko for tolken å påta seg oppdrag i justissektoren.

Tolkers tidsbruk

Som allerede nevnt, har tolker ikke innflytelse på tidsbruk i oppdraget, ettersom det styres av de andre aktørene og ofte av ytre faktorer (f.eks. at parter ikke møter opp). Tolkers yrkesetikk krever at tolken tolker alt som kommer til uttrykk, ikke utelater eller tillegger innhold og ikke forenkler, forklarer eller hjelper til. Det betyr at en tolk selv ikke kan gjøre at oppdraget blir kortere eller lengre. Det ligger altså ingen prosessøkonomisk risiko i at en tolk kan drøye saken.

Det som derimot har påvirkning for tidsbruk i oppdraget, er tolkens kompetanse og tolkeferdigheter. Erfarne tolker utfører gjerne arbeidet sitt på en smidig og effektiv måte, som reduserer unødvendige opphold eller forsinkelser i avvikling av møte. Sånn sett kan bruk av kompetente og rutinerne tolker være et tiltak som sparer tid og dermed offentlige midler.

Avlysningsvilkårene i salærforskriften

Salærforskriftens regler for avlysning er vesentlig mindre gunstige enn avlysningsvilkårene i andre sektorer, der oppdrag avlyst på kort varsel honoreres etter bestilt tid. I avtaler inngått direkte med tolker inntas det regelmessig avbestillingsvilkår som er atskillig mer balanserte enn det som følger av salærforskriften. Det gjelder både avtaler inngått med andre myndigheter, f.eks. ved delegasjonsbesøk og konferanser, med advokatfirmaer som ønsker å sikre seg kvalifiserte tolker i rettssaker, og i avtaler inngått med domstoler til utfylling av salærforskriften – det sistnevnte nettopp for å avbøte de skjeve avbestillingsvilkårene i salærforskriften.

Norsk tolkeforening har gjennomført en spørreundersøkelse blant våre medlemmer som viste at en stor andel av oppdragene i justissektoren blir avlyst. Nesten en femtedel av respondentene svarte at over halvparten av deres oppdrag i justissektoren blir avlyst, mens halvparten av respondentene anslo andelen til å være mellom 25 og 50 %.

Det skjer også ofte at parter ikke møter opp, noe som gjør at tolkeoppdraget faller bort på kort varsel. Saker kan også avgjøres med kontorforretning eller fraværdom, uten at tolken er involvert, men også uten at oppdraget i seg selv er avlyst.

Det oppstår dermed ofte situasjoner der forskjellen mellom avlysning, utsettelse og fraværdom kan være vanskelige å forstå, og det kan være krevende å anvende riktig bestemmelse. Det er et punkt

som med fordel kunne blitt forenklet i regelverket. En generell forenkling i regelverket vil føre til mindre tidsbruk hos tolker og til mindre administrasjonsarbeid for det offentlige ved behandling av salærkrav.

Avlysningsvilkårene, med den korte avbestillingsfristen som gjelder i dag, gjør det også risikabelt å påta seg lengre oppdrag. Disse legger beslag på lange perioder i tolkens kalender, men kan bli avlyst uten noe kompensasjon få dager i forveien. Av den grunn har flere tolker som ofte får tilbud om oppdrag i lange saker, heller benyttet særavtaler med domstoler som innebærer tryggere avlysningsvilkår som minimerer eventuelt økonomisk tap. At disse avtalene har blitt akseptert, forstår vi dithen at dommere er klare over at de vilkårene som følger av salærforskriften, ikke er sikre nok.

Helheten i vilkårene

Det er ikke kun timesatsen som avgjør om et oppdrag er attraktivt å påta seg – det er helheten i vilkårene og den totale inntjeningen.

Det ville derfor vært et veldig gunstig tiltak å f.eks. øke den godtgjorte minstetiden. Det er nå én time for rettsmøter og ellers en halvtime. Dette gir seg utslag spesielt i tolking hos Politiet, der det ikke sjelden settes av en hel dag til avhør, men når parten ikke møter, blir tolken honorert med totalt en halvtime (eller to timer, dersom oppdraget er formidlet gjennom Politiets fellestjenestes rammeavtale med private formidlere).

Det samme gjelder korte oppdrag hos domstolene, som fengslingsmøter, tolking for vitner, og forkynninger. Slike korte oppdrag vil i praksis sperre for andre oppdrag samme dag, og er svært ugunstige å påta seg fra et inntjeningsperspektiv. I mange tilfeller vil aksept av f.eks. et en timers oppdrag for en domstol stå i veien for aksept av et senere tilbud om et oppdrag som varer en hel dag, eller flere dager. Vi foreslår en minstetid på fire timer. Dette vil i de fleste tilfeller bli tolkens eneste inntekt den dagen.

Det er også verdt å nevne at salærforskriften ikke gir tilgang på noen haste-, kvelds- eller høytidstillegg, noe som for korte oppdrag på ubeleilige tidspunkter kan bety at inntjeningen blir såpass liten at oppdraget vil være vanskelig å dekke med kvalifisert tolk.

Forslag til forbedring: Samtalemøter og møter i klagesak

På grunn ordlyden i salærforskriften §11, som omtaler kun «forhandlingsmøter» og ikke andre møtetyper hos Barneverns- og helsenemnder, får tolker ingen kompensasjon ved avlysning av oppdrag ved samtalemøter og møter i klagesaker, også når avlysningen kommer på svært kort varsel. Det er ingen god grunn til at disse møtene skal bli honorert på en annen måte enn forhandlingsmøter, ettersom de for tolken også representerer tid avsatt til oppdraget.

Forslag til forbedring: tilgang til Aktørportalen

Vi mener at tolker bør få tilgang til Aktørportalen, ettersom det ville ført til en effektivisering av for- og etterarbeidet knyttet til oppdrag, og det vil muliggjøre direkte tilgang til saksdokumenter. I dagens situasjon må tolker ofte insistere på å motta alle mulige utdrag og andre dokumenter, som de andre aktørene automatisk får tilgang til før og under saken. I Barneverns- og helsenemndene benytter man nettopp en slik løsning for utlevering av dokumenter, og det fungerer godt. Løsningen kunne også bli

brukt til å enkelt attestere krav om salær for tolkeoppdrag hos advokater og sakkyndige som skal utbetales av domstoler.

Selv om salærforskriftens § 5 fjerde ledd fastsetter at tolken bare unntaksvis skal sende inn egen salæroppgave, er det i praksis det som er hovedregelen. Fordi tolker ikke har tilgang til Aktørportalen, må attestering av tolkens krav gjøres manuelt, vanligvis på e-post. Mange av våre medlemmer rapporterer at de tidvis bruker mye tid på å få dette på plass og purre. Dersom slik attestering kunne bli gjort gjennom Aktørportalen, gjerne med automatisk påminnelse etter en viss tid, ville det betydelig effektivisert innsending av krav i forbindelse med tolkeoppdrag for advokater.

Vi mener også bestemmelsen i salærforskriftens § 5 fjerde ledd bør avspeile den faktiske praksisen, altså at tolkens krav blir levert direkte til domstolen og bare unntaksvis vedlagt advokatens egen salæroppgave.

Forslag til forbedring: standardisert minstesats for forberedelser

Tolker skal møte forberedt til hvert oppdrag, for å sikre riktig tolking og smidig gjennomføring. Noen saker krever mye forarbeid, ettersom de omfatter kompliserte fagfelt eller har en omfattende historikk. Det er likevel unntaksvis at tolker blir honorert for forarbeidet, og som regel regner domstoler forberedelser som være dekket av basissatsen. Samtidig er det uønskelig, av hensyn til prosessøkonomien, at forberedelser strekker seg utover det som er nødvendig for oppdraget.

Slik vi ser det, kan det være hensiktsmessig å innføre standardisert godtgjørelse for forberedelser, for eksempel en form for stykkpris som tar hensyn til oppdragets varighet. Det ville dekket nødvendig forarbeid, men samtidig redusert merarbeidet som følger av skjønnsmessig vurdering av forberedelseskrav i hver enkelt sak. Noen saker krever mye forberedelser, og det bør derfor være anledning til å gjøre unntak fra standardregler om betalt forberedelsestid. f.eks. gjennom avtale med retten.

En slik ordning ville også sikret at tolker uten unødvendige problemer ville fått tilgang til saksdokumenter i forkant av oppdraget. I dag nektes mange tolker dette, med henvisning til at domstoler ikke ønsker å betale for forberedelser. Like vanlig er det å få tilbakemelding om at domstolen ikke anser forberedelser for nødvendige, noe som utløser korrespondanse mellom tolken og domstolen. En systematisert løsning ville sikret at det ikke blir stilt spørsmålstegn ved behovet for at tolken forbereder seg.

Om bruk av private tolkeformidlere

Noen domstoler bestiller også tolk gjennom private formidlere, til tross for at de har mulighet til å bestille tolk direkte. I slike tilfeller er spørsmålet om tolkens slutthonorar ikke regulert, og formidlingsgebyret trekkes fra honoraret. Slutthonoraret utgjør derfor bare en del av salærsatsen, og kan være så lavt som 50 % av ordinær tolke- og reisesats. Det er vanlig at domstolene benytter private formidlere på de språkene der det ikke finnes kvalifiserte tolker. Elles varierer bestillingsvolumet fra domstol til domstol.

Norsk tolkeforening mener at direktebestilling er den beste løsningen for å dekke tolkebehov, som sikrer best mulighet for kvalitetssikring, oppbygging av bestillerkompetanse internt og best ressursutnyttelse. Tall fra IMDi viser at etater som jobber systematisk med dette og har egne

løsninger for bestilling, oppnår høyest andel av oppdrag utført av kvalifiserte tolker⁸. Private formidlere er kommersielle aktører, noe som betyr at det av økonomiske hensyn er mer sannsynlig at de sender en ukvalifisert person til et tolkeoppdrag heller enn å si at oppdraget ikke lot seg dekke med kvalifisert tolk.

I Politiet, som har rammeavtale med private formidlere og benytter disse for nesten alle sine oppdrag, får tolker utbetalt salærsats uten avkorting. Det betyr at private formidlers formidlingsgebyr utgjør en ekstra utgift for staten som kunne blitt unngått dersom Politiet bestilte tolker direkte.

Man må også påpeke at bruk av private formidlere vanskeliggjør prosessen med vandelssjekk, ettersom formidlerne ikke selv kan ta imot vandelsattest eller oppbevare det. Det må gjøres av Politiet eller domstolene selv. Det samme gjelder innhenting av saksdokumenter mm.

Det er også mange tolker som av prinsipp, eller på grunn av negative erfaringer, ikke ønsker å ta oppdrag via private formidlere. Det rapporteres også at byråer tildeler oppdrag til tolker på grunnlag av antall andre oppdrag tolken har takket ja hos formidleren, heller enn på grunnlag av kvalifikasjoner. At en privat enhet selv kan sette kriterier for hvordan oppdrag fordeles, og fungerer som mellomledd i offentlig forvaltning, anser vi som problematisk for kvaliteten på tolkingen og for oppnåelsen av tolkelovens krav.⁹

På grunn av det ovennevnte mener Norsk tolkeforening at direktebestilling i størst mulig grad bør bli benyttet i justissektoren.

Med vennlig hilsen,

Styret i Norsk tolkeforening

ved styreleder Olga Ucińska

⁸ Tolkemonitor Lov 2024.

⁹ Rapporten *"Ikke lenger "en tjeneste av ukjent kvalitet". Statusrapport om tolkefeltet i helsevesnet i hovedstadsområdet"* presenterer nærmere hvilke virkninger bruk av formidlere har på kvalifikasjonsnivåene til de tolkene som tar oppdragene.

https://www.researchgate.net/publication/319720340_Ikke_lenger_en_tjeneste_av_ukjent_kvalitet_Statusrapport_om_tolkefeltet_i_helsevesnet_i_hovedstadsområdet/link/59baebdba6fdcca8e55de73c/download?_tp=e_yJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19